

Асем Аленовна Касимова^{1*}, Диана Мұхтарқызы Түзелбаева², Алия Матаевна Жумагулова³^{1*}автор-корреспондент, философия докторы (PhD), Шәкәрім университеті, Қазақстан, Семей қ.,
ORCID: 0000-0002-8783-888X E-mail: assemzere.ak@gmail.com²докторант, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ.,
ORCID: 0000-0002-9941-1445 E-mail: tuzelbaeva.diana@gmail.com³филология ғылымдарының кандидаты, Шәкәрім университеті, Қазақстан, Семей қ.,
ORCID: 0000-0001-5535-0030 E-mail: semey1978@mail.ru

ӘЛЕУМЕТТІК ЖЕЛІЛЕРДЕГІ ЛИНГВОМӘДЕНИ ЛЕКСИКА

Андатпа. Мақала бүгінгі таңда адамдардың өзара ақпарат алмасуы мен коммуникативтік кеңістігі болып табылатын әлеуметтік желілердегі ұлттың тілі мен мәдениетін сабақтастыра көрсететін лингвомәдени құндылықтардың насихатталу мәселелеріне арналып отыр. Зерттеудің негізгі мақсаты – сандық платформалар арқылы ұлттық кодтың тасымалдаушысы болып табылатын ақпаратты тарату және ұсыну ерекшеліктерін анықтау. Жұмыстың эмпирикалық негізі ретінде Instagram, Telegram, Facebook, TikTok және YouTube сияқты әлеуметтік желілер таңдалды. Талдауда сандық кеңістікте кеңінен ұсынылған мақал-мәтелдер, нақыл сөздер, жұмбақтар, шешендік өнер үлгілері сияқты ауызша ауыз әдебиеті элементтерінің лингвомәдени ерекшелігіне назар аударылады. Зерттеу ұлттың рухани мұрасын әлеуметтік желі арқылы жеткізу тиімділігін, оның қазіргі жағдайдағы өзектілігін, «әлемнің тілдік бейнесін» қалыптастырудағы маңызын түсінуге бағытталған. Зерттеу әдістемесі әлеуметтік желілерде ұлттық-мәдени ақпаратты пайдалану ерекшеліктерін анықтауға мүмкіндік беретін бақылау және салыстырмалы талдау әдістеріне негізделген. Технологияның қарыштап дамып келе жатқанын ескерсек, мұндай контентті цифрлық ортада дұрыс және мақсатты түрде ұсыну қолданушылардың қабылдауы мен дүниетанымына әсер етіп, ұлттың тіліне, мәдениетіне, діліне деген құрметті қалыптастыруға ықпал ететіні сөзсіз. Цифрлық даму жағдайында ақпараттық мазмұнға жүйелі талдау жүргізу әдіснамалық зерттеулер жүргізуге негіз қалайды. Әлеуметтік желілер тілін лингвомәдени аспектіде қарастыру терең теориялық және қолданбалы зерттеулерге мүмкіндіктер ашатын өзекті ғылыми бағыт болып табылады. Медиaplatformаларды ұтымды пайдалану, ақпаратты визуализациялау және сандық контентті сыни қабылдау дағдыларын дамыту практикалық маңызға ие.

Тірек сөздер: әлеуметтік желі; мақал-мәтелдер; жұмбақтар; нақыл сөздер; ұлттық код; әлемнің тілдік бейнесі; менталитет

Қаржыландыру көзі: Мақала AP19680032 «Әлеуметтік желідегі лексиканың құрылымдық-семантикалық және лингвомәдени аспектілері» атты гранттық қаржыландыру жобасы аясында дайындалды.

Сілтеме жасау үшін: Касимова А.А., Түзелбаева Д.М., Жумагулова А.М. Әлеуметтік желілердегі лингвомәдени лексика. *Tiltanyim*, 2025. №2 (98). 140-152-бб.

DOI: <https://doi.org/10.55491/2411-6076-2025-2-140-152>

**Асем Аленовна Касимова^{1*}, Диана Мухтаровна Тузельбаева²,
Алия Матаевна Жумагулова³**^{1*}автор-корреспондент, доктор философии (PhD), Университет Шакарима,
Казахстан, г. Семей, ORCID: 0000-0002-8783-888X E-mail: assemzere.ak@gmail.com²докторант, Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Казахстан, г. Алматы,
ORCID: 0000-0002-9941-1445 E-mail: tuzelbaeva.diana@gmail.com³кандидат филологических наук, Университет Шакарима, Казахстан, г. Семей,
ORCID: 0000-0001-5535-0030 E-mail: semey1978@mail.ru

ЛИНГВОКУЛЬТУРНАЯ ЛЕКСИКА В СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЯХ

Аннотация. Статья посвящена вопросам популяризации лингвокультурных ценностей, отражающих взаимосвязь языка и культуры нации в пространстве социальных сетей, которые в современных условиях выполняют функции коммуникации и информационного обмена между людьми. Основной целью исследования является выявление особенностей распространения и репрезентации информации, являющейся носителем национального кода, через цифровые платформы. В качестве эмпирической базы работы были выбраны такие социальные сети, как Instagram, Telegram, Facebook, TikTok и YouTube. В фокусе анализа – лингвокультурная специфика элементов устного народного творчества, таких как пословицы, афоризмы, загадки, образцы ораторского искусства, широко представленных в цифровом пространстве. Исследование направлено на осмысление эффективности трансляции духовного наследия нации посредством социальных медиа, его актуальности в современных условиях, а также значимости в формировании «языковой картины мира». Методология исследования опирается на методы наблюдения

и сравнительного анализа, позволяющие выявить особенности употребления национально-культурной информации в социальных сетях. Учитывая стремительное развитие технологий, становится очевидным, что корректная и целенаправленная подача подобного контента в цифровой среде влияет на восприятие и мировоззрение пользователей, способствует формированию уважения к языку, культуре и менталитету нации. Проведение системного анализа информационного контента в условиях цифровизации открывает новые перспективы для методологических изысканий. Рассмотрение языка социальных сетей в лингвокультурном аспекте представляет собой актуальное научное направление, открывающее возможности для углубленных теоретических и прикладных исследований. Особое значение приобретает рациональное использование медиаплатформ, визуализация информации и развитие навыков критического восприятия цифрового контента.

Ключевые слова: социальная сеть; пословицы; загадки; афоризмы; национальный код; языковая картина мира; менталитет

Источник финансирования: Статья подготовлена в рамках грантового проекта AP19680032 «Структурно-семантические и лингвокультурные аспекты лексики в социальных сетях».

Для цитирования: Касымова А.А., Тузельбаева Д.М., Жумагулова А.М. Лингвокультурная лексика в социальных сетях. *Tiltany*, 2025. №2 (98). С. 140-152. (на каз. яз.)

DOI: <https://doi.org/10.55491/2411-6076-2025-2-140-152>

Assem Kassymova^{1*}, Diana Tuzelbayeva², Aliya Zhumagulova³

^{1*}Corresponding author, Doctor of Philosophy (PhD), Shakarim University, Kazakhstan, Semey,
ORCID: 0000-0002-8783-888X E-mail: assemzere.ak@gmail.com

²Doctoral student, Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan, Almaty,
ORCID: 0000-0002-9941-1445 E-mail: tuzelbaeva.diana@gmail.com

³Candidate of Philological Sciences, Shakarim University, Kazakhstan, Semey,
ORCID: 0000-0001-5535-0030 E-mail: semey1978@mail.ru

INGUISTIC AND CULTURAL VOCABULARY IN SOCIAL NETWORKS

Abstract. The article explores the promotion of linguocultural values that reflect the interrelation between language and national culture within the realm of social media, which today serves as a primary space for communication and information exchange. The primary objective of this study is to investigate how content that embodies elements of the national cultural code is disseminated and represented across digital platforms. The research focuses on several popular social networking services, including Instagram, Telegram, Facebook, TikTok, and YouTube, which serve as empirical data sources. At the center of the analysis lies the linguocultural specificity of oral folk heritage – proverbs, aphorisms, riddles, and rhetorical expressions – that are actively reproduced in online environments. The study aims to assess the effectiveness of transmitting the nation's spiritual heritage through social media, its relevance in the digital age, and its role in shaping a national linguistic worldview. The research methodology is grounded in observational and comparative analysis, allowing for a nuanced examination of how nationally significant cultural-linguistic content is utilized in social media contexts. Given the rapid advancement of technology, the accurate and purposeful dissemination of such content significantly shapes users' perceptions, influences their cultural awareness, and fosters respect for the language, mentality, and heritage of the nation. A systematic analysis of information flow in the digital landscape opens new methodological avenues for scholarly inquiry. Examining the language of social media through the lens of linguocultural studies constitutes a timely and promising research direction. It enables both theoretical insights and practical applications, particularly in relation to the effective use of media platforms, the visual representation of cultural information, and the cultivation of critical digital literacy.

Keywords: social network; proverbs; riddles; aphorisms; national code; linguistic picture of the world; mentality

Source of financing: This article was prepared within the framework of the grant project AP19680032 «Structural-semantic and linguocultural aspects of vocabulary in social networks».

For citation: Kassymova, A., Tuzelbayeva, D., Zhumagulova, A. Linguistic and Cultural Vocabulary in Social Networks. *Tiltany*, 2025, No. 2 (98). P. 140-152. (in Kazakh)

DOI: <https://doi.org/10.55491/2411-6076-2025-2-140-152>

Кіріспе

Виртуалды әлемдегі әлеуметтік желілер қолданысы күн санап жаңаруда. Әлеуметтік желілер тек ақпарат беру немесе қарым-қатынас құралы ғана емес, заманауи қажеттіліктерді өтей алатын қызметтері арқылы да танылып отыр. Бүгінгі әлеуметтік желілердегі ақпараттардың берілуі желі қолданушыларының жасы мен жынысы, кәсібі мен қызметіне де байланысты екені белгілі. Қандай әлеуметтік желі болмасын ұлт дүниетанымының көріністері, ұлттық мұралар, киімдер, музыка, тағамдар, ұлттық мінез көріністері, қонақжайлылық, үлкенді сыйлау, мейірімділік сынды қасиеттерді насихаттау визуалды-аудиалды, мәтіндік контенттер арқылы беріліп жүр. Әлеуметтік желілерде белсенділік танытатын блогерлердің ұлттық құндылықтарды насихаттауының

ақпараттық, танымдық қызметтерінен өзге жарнамалық сипаты да басым көрінеді.

Ұлт болашағы – жастарды отаншылдыққа тәрбиелеуде әлеуметтік желілер арқылы берілетін ақпараттардың ықпалы зор. Осы ретте Президент Қасым-Жомарт Тоқаев ұлттық құндылықтарды әлемге насихаттау керектігін Ұлттық құрылтайдың төртінші отырысында баса айтқан болатын (www.akorda.kz). Осыған орай желі пайдаланушыларының жас ерекшелігін ескере отырып, танымдық қабілеттерін арттыру, тіл мен мәдениеттің өзара сабақтастығын көрсетудің қажеттілігі зор.

Мәселен, халық ауыз әдебиеті мұралары болып табылатын мақал-мәтелдер, жұмбақтар, шешендік сөздер, нақыл сөздерді әлеуметтік желілер арқылы насихаттау – тек ақпарат беру ғана емес, когнитивті тұрғыдан да ықпал ету құралы. Ақпараттарды визуалды және аудиалды әдістер арқылы жүзеге асыру – желі қолданушысы үшін оның тиімділігін арттыра түседі.

Материал және әдістер

Мақалада интернет желісіндегі ұлттық тіл мен мәдениетімізді танытатын лингвомәдени құндылықтардың насихатталу мәселелерін қарастыру шетелдік және отандық зерттеушілердің тұжырымдамаларын негізге ала отырып, жүзеге асырылды. Мақаланың теориялық негіздемесін әзірлеуде Э.Сепир, В.Гумбольдттың ғылыми теориясына сүйене отырып, шетелдік ғалымдардан: Г.Брутян, Е.Горошко, Д.Кристал, Л.Компанцева, В.Лутовинова, О.Митина, В.Петренко, И.Правилова, Ф.Хейлиген, Л.Шифман, қазақ зерттеушілерінен: Ә.Қайдар, Л.Құрманбекова, Д.Дина, К.Сарекенова, Қ.Маликов, М.Мақилқызы сынды ғалымдардың зерттеу нәтижелері мен тұжырымдары негізінде ғылыми талдау жүзеге асырылды.

Әлеуметтік желі арқылы беріліп отырған, ұлттық код тетігі болып табылатын ақпараттар көрінісінің насихатталуына талдау жасау үшін зерттеуде Instagram, Telegram, Facebook, TikTok, YouTube әлеуметтік желілеріндегі мысалдар нысанға алынды. Зерттеудің эксперименттік кезеңінде эмпирикалық деңгейдегі санау, бақылау, өлшеу, сипаттау әдістері негізге алынды. Ал интернет-лексиканың теориялық қырын айқындауда теориялық деңгейдің гипотетикалық, логикалық (талдау, синтез, индукция, дедукция, аналогия) әдістері қолданысқа түсті.

Әдебиетке шолу

Бүгінгі қоғамда әлеуметтік желі кедергісіз, ашық түрде байланыс орнату құралы деп сипатталады. Заманауи қарым-қатынастың басым бөлігі осы интернет арқылы, ақпарат алмасу негізінде жасалып отырғандығы мәлім. Әлеуметтік желі, блог, чаттар қазіргі кезде жанды қарым-қатынасты алмастыра алады. Тіптен интернет адамды өзіне тәуелді ету мүмкіндігіне де ие болып отыр. Бүгінгі әлеуметтік желі пайдаланушысы әлемнің өзіндік ерекше «желілік бейнесін» жасайды. «Желілік бейне» жасау дегенде, ең алдымен «тілдік бейне» ұғымы еске түседі. Қай кезеңде болмасын, мейлі ол виртуалды, желілік әлемде болсын адам қоршаған дүниені танудағы өз білімін сөздер арқылы бекітеді. Осы білімнің жиынтығы «әлемнің тілдік бейнесі» деп аталады.

Әлемнің тілдік бейнесі – адамның әлемді тануының негізі, әрі оның тілдегі көрінісі. «Әлемнің тілдік бейнесі» ұлт менталитеті мен мәдениетімен тығыз байланысты. Әлемнің тілдік бейнесі – тіл арқылы әлемді көру тәсілі. Оны интернет әлемімен байланыста қарастырамыз. Өйткені, «әлемнің тілдік бейнесі» біріншіден, адамдардың өмір сүру жағдайлары, материалдық әлемі, санасы мен мінез-құлқын анықтайды, екіншіден, адам әлемді негізінен ана тілінің формалары, оның семантикасы мен грамматикасы арқылы қабылдайды, бұл ойлау мен мінез-құлық құрылымын анықтайды. Неміс ғалымы В.Гумбольдт әлемнің тілдік бейнесін түсіндіруде «халық рухы» ұғымының қолданысын, оның ұлт тілі қалыптасуындағы қызметін ерекше атап өтеді (Гумбольдт, 1985: 220).

Халықтың тарихы, талғамы, танымы мен болмысын бейнелейтін таңбалық жүйе – мәдениеттің айқын көрінісі. Тіл мен мәдениеттің арақатынасы тіл мен ойлаудың өзара байланысын аңғартса, мәдени мұраны ұрпақтан ұрпаққа жеткізуге де зор ықпал етеді. Бұл орайда әлеуметтік желінің де маңыздылығы мен қажеттілігін де атап өтуге болады.

Бүгінгі «әлемнің тілдік бейнесі» ұғымын интернет тілі, интернеттегі өзара байланыс, интернеттегі мәдени орта ұғымдарымен байланысты қарастыру байқалады. Тұлғаның үнемі қалыптасуында интернет – жаңа байланыс арнасы ғана емес, сондай-ақ ол қарым-қатынастың барлық қырын қамтитын жаңа әлеуметтік мәдени орта деп түсіндіріледі. Мұндағы тілдік орта дегеніміз – қоғам мүшелерінің тілдік санасының қалыптасуына ықпал ететін, тілдік жүйенің жай-

күйі мен сол тілді қолданудың қоғамдық-тілдік тәжірибесі, тілдің қоғамдағы болмысына, дамуы мен қызмет етуіне әсер ететін экономикалық, идеологиялық, мәдени, әлеуметтік-психологиялық, этнопсихологиялық факторлар жиынтығы.

Әр халықтың ұлттық ерекшеліктерін басқалармен тек салыстыра талдау арқылы білуге болады. Әр этностың өз «ұлттық бейнесі» болатындықтан, әр этномәдени ортақтық тілдік орта ерекшелігін көрсетеді. Тілдік орта (тілдің өмір сүру ортасы) терминіне Э.Сепир географиялық және әлеуметтік факторларды (дін, мораль, қоғамның саяси ұйымдасу формалары, өнер) жатқызады (Сепир, 1993: 274). Тіл алдымен қатынас құралы және адамдардың тіршілік ету ортасы болғандықтан, «әлемнің тілдік бейнесін» адамдардың өзара қатысымдық мақсаттарына қарай, дүниеге көзқарасын, қарым-қатынас өрістерін және сөйлеу әрекеттерін жанды сөйлеу тіліне негізделген мәтінсіз, көркем әдебиетсіз, түрлі стильдегі ақпаратсыз зерттеу мүмкін емес.

Әлемнің тілдік бейнесіндегі ұлттық-мәдени ерекшеліктер мен ондағы стереотиптердің рөлін талдай отырып, кез келген этностың «әлем бейнесі» туралы пайымы сол этнос мүшесі қолданған сөздер мен сөйлемдерден, сол этнос өмірі мен тіршілігінен алынған мәтіндердің мазмұнынан көрінеді.

Зерттеуші А.К. Брутян әлемнің тілдік бейнесі – бұл сыртқы және ішкі бейне туралы барлық ақпарат, сөйлеу тілдері, ондағы ең басты мағлұмат сөздер мен сөз тіркестерінің бойына жинақталатынын атап көрсетеді (Брутян, 1973: 114)

«Әлемнің тілдік бейнесі» ұғымының ұлт менталитетімен тығыз байланыста қарастырылуы маңызды болмақ. Ол қоғамдағы мәдениеттің көрінісі «әлемнің ішкі бейнесінің» образын танытатын менталитетпен тікелей байланысты. Діл (менталитет) терминіне берілген түрлі анықтамалардың бірнешеуін келтіре кетсек: Менталитет – бір этникалық топқа жататын адамдардың күнделікті санасына тән дүниенің үлгісі» (Митина, 1994: 54).

Сонымен, менталитет – жеке адамға немесе әлеуметтік топқа тән ойлау тәсілі, психикалық дағдылар мен рухани көзқарастар жиынтығы. Шын мәнінде, «әлемнің тілдік бейнесі» тілде бейнеленетін халықтың менталитетінің көрінісі. Бүгінде менталитет пен тіл арақатынасын зерттеу тіл біліміндегі негізгі бағыттардың бірі болып отыр. Тіл халық менталитетін, ой-өрісін түсіну кілті болса, тіл арқылы ұлттық сипат, ұлттық мінез ерекшеліктерін тануға болатыны айқын.

Ұсынылып отырған мақала аясында бақылау және өзара салыстыру жүргізу әдістері арқылы әлеуметтік желілердегі (Instagram, Telegram, Facebook, TikTok, YouTube) түрлі ақпарат беру формалары арқылы ұлттық құндылықтардың көрінісі мен насихатталуындағы көрсеткіштерге назар аударып, оның сандық қоғамдағы маңыздылығы мен қажеттілігін анықтау міндет етіп қойылды. Мұның көрінісі төмендегі кесте арқылы ұсынылды.

Кесте 1 – Ұлттық құндылықтардың насихатталуының әлеуметтік желілердегі көрсеткіші
 Таблица 1 – Показатель популяризации национальных ценностей в социальных сетях
 Table 1 – Indicator of the Promotion of National Values on Social Networks

Әлеуметтік желі атауы	Парақша атауы	Жарияланым	Жазылушылар
Instagram	@qazaq _ gril	1483	492000
	@elzhan.qazaq.brand	625	51400
	@qarapaiym _ tarih	114	1273
	@erkenur _ kz	957	51900
	@olensoz _ kz	699	379000
	@sultankhan _ kazakhstan	1668	923000
	@kazakh.food _	196	42030
	@ulattyq _ murager	723	827000
Telegram	Qazaqiya		473
	Қазақ әдебиеті		2004
	Салт-дәстүр сөйлейді		4516

1-кестенің жалғасы / Продолжение Таблицы 1 // Continuation of Table 1

Facebook	Ұлттық спорт түрлері қауымдастығы		1100
TikTok	Yerassyl_rinatuly		51300
	kenjebekovaa		680800
YouTube	QazVision		15000
	BILIM QAZYNA		14100

Кестеден аңғарғанымыздай, адамдардың желілер әлеміне еніп ықпалдасуы, тікелей қатыстылығы түрлі білім саласындағы зерттеушілердің, атап айтқанда, тіл білімі ғалымдарының да айрықша назарын аудартуда. Себебі адамдардың тілдік қатынасын зерттеуде лингвистикада жаңа серпін бар екені байқалады. Осы кезге дейін лингвистика гуманитарлық контекст аясында қарастырылса, қазіргі таңда тіл мен сөйлеу философия, әлеуметтану, психологияның да бір бөлшегі бола алады.

Осындай бағыттағы шетелдік және отандық зерттеулер қатарында әлеуметтік желі лингвистикасы: Е.И. Горошко «Лингвистика интернета: формирование дисциплинарной парадигмы» (Горошко, 2007), Л.Ф. Компанцева «Интернет-лингвистика: когнитивно-прагматический и лингвокультурологический подходы» (Компанцева, 2008), О.В. Лутовинова «Лингвокультурологические характеристики виртуального дискурса» (Лутовинова, 2009), интернет дискурс ерекшеліктері мен тілдік манипуляция мәселелері L.Shifman (Shifman, 2013,) D.Crystal (Crystal, 2011) т.б. авторлардың зерттеу еңбектерінде қарастырылған. Сонымен қатар интернет кеңістігіндегі ұлттық маркерлерге қатысты пікірлерін білдірген зерттеушілер: И.Привалова (Privalova, 2019), F.Heylighen (Heylighen, 1992).

Отандық тіл білімінде де интернет тілі мен әлеуметтік желілердегі ақпараттардың берілуі, ұлттық құндылықтардың насихатталуы, орфография, сөз әдебі мәселелері т.б. аясында жасалған зерттеу жұмыстары бар. Атап айтқанда, М.М. Маликқызының «Әлеуметтік желілердегі сөйлеу қызметінің прагматикасы және функциясы» атты диссертациялық еңбегінде қазақ әдеби тілі мен интернет коммуникация, әлеуметтік желі тілі және қазіргі қазақ әдеби тілінің нормалары, әлеуметтік желілердегі тілдік ортаның жалпы сипаты мен ерекшеліктері т.б. мәселелері қарастырылды (Маликқызы, 2023). Сонымен қатар жекелеген зерттеулерде интернет-мем және олардың түрлері туралы сөз етіледі (Курманбекова, 2023: 142). Әлеуметтік желілердің жасөспірімдердің рухани дамуына әсері, оң және теріс ықпалы, әлеуметтік желілерді білім беруде пайдалану мүмкіндіктері сынды өзге де тақырыптардағы зерттеулер баршылық.

Нәтижелер және талқылау

Бүгінгі әлеуметтік желі коммуникациясындағы «тілдік бейне» ұлттық құндылықтарды дәріптеу мақсатын да назарда ұстайтыны байқалады. Мәселен бірнеше әлеуметтік желіге назар аударсақ:

Instagram желісінде визуалды және аудиалды контентке негізделген, яғни, ұлттық құндылықтардың концептілік аясын қамтитын ұлттық киімдер, ұлттық тағамдар, ұлттық өнер т.б. инстапарақшалардың бірнешеуін кездестіруге болады.

Instagram – визуалды және аудиалды мазмұнға негізделген әлеуметтік желілердің бірі ретінде ұлттық мәдениетті дәріптеуде тиімді платформаға айналып отыр. Бұл желіде ұлттық құндылықтардың концептілік аясын қамтитын бірқатар инстапарақшалар халықтың мәдени санасын нығайтуға және жас ұрпаққа ұлттық болмысты жеткізуге ықпал етуде. Мәселен, @olensoz_kz атты парақша ұлттық поэзияны дәріптеумен қатар, дәстүрлі сөз өнері мен мәдени кодтарды визуалды бейнелермен ұштастырады. Бұл парақшада ұлттық нақыштағы фондар, шежірелік деректер, фольклор элементтері және жыр жолдары көркем әрленген бейнематериалдар арқылы ұсынылады. 632 жарияланым және 350 мыңға жуық оқырман бұл мазмұнның сұранысқа ие екенін көрсетеді. Сол сияқты, @sultankhan_kazakhstan тәрізді парақшаларда қазақтың ұлттық киімдерінің түрлері мен аймақтық ерекшеліктері кеңінен көрсетіледі. Бұл парақшалар тек эстетикалық функция атқарып қана қоймай, ұлттық киімнің мағынасы мен тарихын сипаттайтын түсіндірме мәтіндер мен бейнелер арқылы танымдық міндетті де орындайды. Тағы бір мысал

ретінде, @kazakh.food парақшасын атауға болады. Мұнда ұлттық тағамдар: бауырсақ, ет тағамдары, қымыз, шұбат секілді ас түрлері бейнежазбалармен, дайындалу жолы және шығу тарихымен бірге беріледі. Бұл – дәстүрлі аспаздық мәдениетті насихаттаудың бір жолы ретінде танылып отыр. Сонымен қатар @ulttyq_murager тәрізді мәдени мұраны сақтауға арналған парақшаларда домбыра, қобыз, сазсырнай сияқты ұлттық аспаптар, олардың қолданылу дәстүрі, музыкалық үндері мен тарихи мәні туралы контенттер ұсынылады. Мұндай парақшаларда қысқа видеолар, танымдық посттар мен интерактивті викториналар арқылы ұлттық өнерге деген қызығушылық қалыптасады. Жалпы алғанда, Instagram платформасындағы мұндай парақшалар ұлттық болмысты заманауи тәсілмен жеткізудің үлгісі болып табылады. Олар визуалды және аудиалды контентті тиімді қолдану арқылы ұлттық құндылықтардың концептілік өрісін кеңейтіп, жастардың мәдени танымын арттыруға оң әсерін тигізіп отыр.

Қазіргі ақпараттық қоғам жағдайында мессенджерлер тек коммуникация құралы ғана емес, сонымен қатар лингвомәдени кодтарды сақтау мен трансляциялаудың тиімді тетігіне айналып отыр. Соның ішінде WhatsApp желісі – отбасылық, туыстық және қоғамдық деңгейдегі мәдени ақпарат алмасудың кеңінен таралған алаңы. Аталған платформаның ерекшелігі – тұйық, сенімді әлеуметтік топтар арасында ақпараттың жылдам әрі бейресми түрде таралуы. WhatsApp желісінде ұлттық құндылықтар бірнеше форматта көрініс табады:

1. *Құттықтау мәтіндері мен ұлттық нақыштағы тілектер.* Бұл форматта пайдаланушылар туған күн, той, мереке сынды оқиғаларға орай қазақтың дәстүрлі тілегін, мақал-мәтелдерін, бейнелі сөз тіркестерін пайдалана отырып, құттықтау хаттарын таратады. Мысалы: «Жасың құтты болсын! Жүз жасаған абыз қариялардың жасын берсін!» тәрізді тілектер дәстүрлі танымға негізделіп, рухани жалғастық құралы ретінде қолданылады.

2. *Ұлттық салт-дәстүрлерге қатысты кеңестер мен танымдық мәтіндер.* Отбасы, бала тәрбиесі, неке, той өткізу, жаназа рәсімдері секілді өмірлік кезеңдерге байланысты қазақ халқының ұлттық дәстүрлерін сақтау жөнінде ақыл-кеңестермен алмасу кең тараған. Мұндай мәтіндер көбіне үлкендер тарапынан «younger generation»-ге бағытталып, WhatsApp топтарында таратылады.

3. *Діни-рухани мазмұндағы аудио және бейнематериалдар.* Рамазан айы, Құрбан айт, жұма күні сияқты діни мерекелер қарсаңында ұлттық таныммен үндесетін мазмұндағы уағыздар, құран аяттары, насихаттық аудиолар жиі таратылады. Бұл материалдарда ұлттық дүниетанымға сай ұғымдар – сабыр, шүкіршілік, үлкенге құрмет, отбасындағы жауапкершілік секілді құндылықтар көрініс табады.

4. *Қазақтың салт-дәстүрлерін түсіндіретін шағын бейнероликтер.* Мысалы, қыз ұзату, бесікке салу, тұсаукесер рәсімдері туралы қысқа, танымдық бейнематериалдар арқылы жастар арасында ұлттық дәстүрге деген қызығушылық қалыптасады. Мұндай видеолар көбіне ана тілінде, қарапайым әрі тартымды стильде дайындалып, топтық чаттарда кеңінен тарайды.

5. *Ұрпақаралық байланысты нығайтатын шағын оқиғалар немесе естеліктер.* Ата-әже мен немерелер арасындағы ұлттық тәрбие дәстүрлері, отбасылық естеліктер, шежірелік ақпараттар аудиожазба немесе мәтін форматында сақталып, отбасы мүшелері арасында таралады. Бұл үрдіс ауызша дәстүрді цифрлық форматта сақтауға септігін тигізеді. Осылайша, WhatsApp платформасы формалды емес, бірақ ұлттық мазмұнды сақтайтын және тарататын маңызды цифрлық алаң ретінде сипатталады. Ол лингвомәдени құндылықтарды күнделікті коммуникация процесінде табиғи түрде жаңғыртып, ұрпақаралық сабақтастықты қамтамасыз етеді.

Сандық коммуникацияның қарқынды дамуы қазіргі таңда ұлттық мәдениетті дәріптеудің жаңа форматтарын қалыптастыруда. Бұл тұрғыда Telegram платформасы — қоғамдық пікірге ықпал ететін, тез тарайтын және мақсатты аудиторияға бағытталған ақпараттық арналар арқылы ұлттық кодтарды сақтау мен таратудың ықпалды құралдарының бірі болып отыр. Telegram-дағы ұлттық бағыттағы контент тақырыптық тұрғыда құрылып, ұлттық рухани мұраны, салт-дәстүрлерді, тарихи-мәдени танымды жаңа формада ұсынуға бағытталған. Мысалы:

1. «Ұлы дала мұрасы» *Telegram* арнасы. Бұл арнада қазақ халқының тарихи жадына, материалдық және рухани мәдениетіне қатысты танымдық материалдар жүйеленген. Мысалы, арнада киелі жерлер, ежелгі түркі жазбалары, қазақ хандары мен батырлары жайлы деректер, шежірелік ақпараттар, ұлттық киім үлгілері мен этнографиялық суреттер тұрақты түрде

жарияланып тұрады. Әрбір жарияланым тарихи деректермен негізделіп, фотосуреттер мен қысқа аудиоматериалдармен толықтырылады. Мәтіндерде көне сөздер, терминдер, ұлтқа тән тілдік-мәдени бірліктер жиі кездеседі. Бұл – ұлттық тарихи таным мен тілдік мұраны қатар жаңғыртудың тиімді жолы.

2. *«Ұлттық рух» Telegram арнасы.* «Ұлттық рух» арнасы ұлттық тәрбие философиясын, қазақы болмысты дәріптеуге бағытталған. Арнада ұлттық этика, отбасы құндылықтары, қазақы тәрбие, ұлт зиялыларының қанатты сөздері, ғибратты әңгімелер, дін және руханият тақырыбындағы материалдар кеңінен таратылады. Мәселен, Жүсіп Баласағұн, Абай, Шәкәрім, Мағжан, Мұхтар Әуезов еңбектерінен алынған үзінділер, олардың ұлттық дүниетанымға қатысты ой-тұжырымдары терең талданып беріледі. Сонымен қатар халық мақал-мәтелдері мен шешендік сөздер бейнемәтіндер түрінде ұсынылады. Бұл арнаның мазмұны көбінесе қазақ тілінде жүргізіледі, мұнда тілдік нормалар мен мәдени коннотациялар сақталып, оқырманның ұлттық идентификациясына тікелей әсер етеді.

3. *Қоғамдық сипаттағы топтар мен арналардың ықпалы.* Telegram желісіндегі ұлттық бағыттағы топтар тек ақпарат таратумен шектелмей, интерактивті пікір алмасу алаңына айналып отыр. Мысалы, кейбір арналарда пікір қалдыру функциясы арқылы қолданушылар ұлттық мәселелерге қатысты ойлары мен тәжірибелерімен бөліседі. Бұл – заманауи цифрлық коммуникация мен дәстүрлі мәдениеттің синтезі болып саналады. Telegram желісіндегі ұлттық мазмұнды арналар – тек ақпарат көзі ғана емес, сонымен қатар ұлттық сана мен мәдени бірегейлікті қалыптастыратын құралға айналды. «Ұлы дала мұрасы», «Ұлттық рух» секілді арналар қазақ халқының тарихы мен мәдениетін цифрлық кеңістікте жүйелі насихаттап, ұлттық құндылықтарды ұрпақ санасына заманауи форматта жеткізуде маңызды рөл атқаруда. Мұндай платформалар ұлттық кодтың үзілмей, үздіксіз трансляциялануына, сондай-ақ лингвомәдени сабақтастықтың сақталуына септігін тигізеді.

XXI ғасырдың үшінші онжылдығында TikTok платформасы жастар аудиториясы арасында ең ықпалды әрі жылдам таралатын медиа алаңға айналды. Бұл платформада ұлттық мәдениет пен дәстүрлі құндылықтарды заманауи стильде жеткізуге мүмкіндік беретін жаңа тәсілдер қалыптасуда. Қысқа форматтағы, визуалды-креативті бейнероликтер арқылы ұлттық болмысты насихаттау – TikTok-тың басты ерекшелігі ретінде танылып отыр.

1. *Ұлттық билерді орындау және трендке айналдыру.* TikTok-та ұлттық би элементтерін заманауи стильде орындау арқылы қазақтың мәдени пластын заманауи аудиторияға жақындату мүмкіндігі кең. Мысалы, қазақтың «Келіншек», «Қара жорға» сияқты билері TikTok-тың би челлендж форматында қайта жаңғырып отыр. Бұл форматта жастар тек қимылдарды қайталап қана қоймай, бейне астарында музыка, ұлттық киім элементтері мен фондық визуал арқылы мәдени кодтарды қабаттастыра ұсынады. Мұндай видеолар миллиондаған қаралым жинап, ұлттық бидің танымалдығын арттыруға, сонымен қатар қазақ болмысының ерекшелігін жаһандық аудиторияға көрсетуге ықпал етеді. Бұл үрдіс – ұлттық өнерді репрезентациялаудың креативті әдісі ретінде қарастырылады.

2. *Ұлттық тағамдарды насихаттау: «фуд-контент» үлгісі.* TikTok-та кеңінен таралған тағы бір бағыт – ұлттық тағамдардың дайындалу жолын бейнероликтер арқылы көрсету. Бауырсақ, қымыз, бешбармақ, шелпек сынды дәстүрлі ас мәзірлері TikTok-тағы бейнеформат арқылы жас ұрпаққа ұсынылуда. Бұл роликтерде тағамның тарихы, символдық мәні және ұлттық тұрмыстағы орны да баяндалады. Қысқа әрі тартымды формат ұлттық тағамдарды заманауи көрерменнің талғамына бейімдеп жеткізуге жол ашады. Сонымен қатар TikTok-та ұлттық ас дайындау үрдісін отбасылық тәрбиемен, ананың орны мен дәстүр сабақтастығымен байланыстыратын мағынасы терең роликтер де кездеседі.

3. *Тарихи тұлғалар туралы ақпараттық бейнероликтер.* TikTok-та Абай Құнанбайұлы, Әл-Фараби, Абылай хан, Бауыржан Момышұлы секілді тарихи тұлғалар жайлы қысқа ақпараттық видеолардың үлесі артып келеді. Бұл форматта тұлғаның өмір жолы, еңбегі, нақыл сөздері мен тарихи қызметі небәрі 30-60 секунд ішінде көрерменге таныстырылады. Мұндай видеолар инфографика, көркем бейне, және тікелей баяндау арқылы ұсынылып, білім беру мен танымдық қызметті қатар атқарады. Бұлар жастардың тарихи санасын жаңғыртып, ұлт мақтаныштарын жаңа медиада қайта танытуға септігін тигізеді. TikTok – ұлттық құндылықтарды жаңа форматта ұсынуға

мүмкіндік беретін әлеуетті медиа кеңістік. Қысқа, бейнелі, әрі интерактивті мазмұн арқылы платформада ұлттық билер, тағамдар, тарихи тұлғалар секілді негізгі мәдени нышандар насихатталып, кең аудиторияны қамтуда. Бұл үрдіс – ұлттық кодтың цифрлық репрезентациясының жаңа көрінісі және креативті лингвомәдени трансляцияның сәтті үлгісі ретінде бағаланады.

YouTube платформасы – ұзақ форматтағы бейнемазмұн арқылы терең мағыналы ақпарат жеткізуге қолайлы медиа кеңістік. Бұл платформада ұлттық құндылықтарды жүйелі түрде насихаттауға бағытталған түрлі форматтағы видеоконтент кеңінен таралып отыр. Әсіресе деректі фильмдер, шеберлік сағаттары мен мотивациялық бейнероликтер арқылы ұлттық мәдениет пен тарихи жадыны жаңғыртуға, жастардың сана-сезімін тәрбиелеуге мол мүмкіндік бар.

1. *Қазақ мәдениеті мен дәстүрлері туралы деректі фильмдер.* YouTube-тағы деректі фильмдер тарихи-мәдени тақырыптарды тереңінен қамтумен ерекшеленеді. Мәселен, «Qazaq History», «Қазақстан» телеарнасының ресми арнасы және «TarihTalk» сынды платформаларда қазақ халқының шығу тегі, көшпелі өркениет, ру-тайпалық құрылым, ислам дінінің енуі және этнографиялық дәстүрлер туралы сапалы деректі фильмдер жарияланады. Мұндай фильмдерде архивтік деректер, ғалымдардың сараптамалары, заманауи визуалды технологиялар қолданыла отырып, ұлттық тарих ғылыми-публицистикалық тұрғыда көрерменге жеткізіледі. Мазмұны терең, бейнелеу тілі бай бұл фильмдер әсіресе мектеп оқушылары мен университет студенттері үшін құнды танымдық ресурс болып табылады.

2. *Ұлттық қолөнер мен тұрмыстық дәстүрлерге арналған шеберлік сабақтары.* YouTube платформасында ұлттық қолөнер түрлеріне (киіз басу, ою-өрнек салу, кестелеу, ағаш ойыштау, күміс өңдеу т.б.) арналған шеберлік сағаттары жиі кездеседі. Мысалы, «Qazaq Craft», «Шебердің шеберханасы», «Kazakh Artisans» сынды арналарда дәстүрлі киіз үй жасау процесі, уық, кереге, шаңырақ құрастыру жолдары, киіз басу технологиясы тікелей көрсетіледі. Бұл сабақтар тек технологиялық үдерісті ғана емес, сонымен қатар шеберлердің ауызекі баяндауындағы мәдени-аңыздық негіздерді, қолөнердің символикалық мәнін де қамтиды. Яғни, бейнежазбалар арқылы материалдық мәдениет пен рухани таным қатар ұсынылады.

3. *Тарихи тұлғалар туралы танымдық-визуалды контент*

YouTube-тағы танымдық видеолар тарихи тұлғалардың өмірі мен еңбегін заманауи жастарға ұғынықты форматта ұсынуға бағытталған. Абай Құнанбайұлы, Шоқан Уәлиханов, Қаныш Сәтбаев, Әлихан Бөкейхан, Бауыржан Момышұлы сияқты тұлғалар жайлы деректі-танымдық бейнероликтер кеңінен таралған. Мұндай видеолар анимация, инфографика, тарихи реконструкциялар және иллюстрациялық материалдармен толықтырылып, аудитория қызығушылығын арттырады. Олар тұлғаның өмірбаянын баяндаумен қатар, ұлттық рух пен патриотизм идеясын да насихаттайды.

4. *Жастарға арналған мотивациялық бейнероликтер.* Соңғы жылдары YouTube желісінде ұлттық болмысқа негізделген мотивациялық видеоконтенттің үлесі артуда. Бұл бейнероликтер жастарға бағытталған, қысқа әрі әсерлі сюжеттерден тұрады. Мысалы, «Ұлт болашағы – білімді ұрпақ», «Ата дәстүр – асыл мұра», «Өз тіліңді ұмытпа!» сынды роликтерде ұлттық құндылықтармен қатар, заманауи жетістікке жетудің ұлттық негіздері көрсетіледі. Мотивациялық спикерлердің баяндамалары, ұлттық нақыштағы видеоклиптер мен деректі-поэтикалық бейнероликтер арқылы жастардың ұлттық идентификациясы мен рухани әлеуеті нығая түседі. YouTube платформасындағы ұзақ форматтағы контенттер – ұлттық құндылықтарды кешенді әрі терең деңгейде танытудың тиімді арнасы. Деректі фильмдер тарихи-танымдық сана қалыптастырса, шеберлік сабақтары – қолөнер мен тұрмыстық мұраны жандандырады. Ал мотивациялық және танымдық бейнероликтер – жастардың ұлттық болмысын заманауи көзқараспен қабылдауына жол ашады. Осылайша, YouTube желісі ұлттық руханият пен мәдениеттің цифрлық репрезентациясының кеңістігіне айналып отыр.

Қазіргі ақпараттық дәуірде интернет тек ақпарат алмасу мен коммуникация құралы ғана емес, сонымен қатар ұлт мәдениетін, тілдік дәстүрді, рухани құндылықтарды сақтау мен жаңғыртудың маңызды кеңістігіне айналды. Осы тұрғыда лингвистикалық мәдениет интернет дискурсында ерекше рөлге ие болып отыр. Лингвомәдениеттің маңызды өзегі – халық ауыз әдебиеті мұралары, оның ішінде мақал-мәтелдер, нақыл сөздер, жұмбақтар сияқты тілдік бірліктер

– қазіргі интернет-коммуникацияда қайта жаңғырып, кең қолданылып келеді.

Мақал-мәтелдер – қазақ халқының ғасырлар бойы жинақтаған өмірлік тәжірибесі мен даналық ойының көрінісі. Олар ұлттың дүниетанымы, мінез-құлқы, моральдық құндылықтары мен тарихи жадысын бейнелейтін ықшам әрі мағыналы формалар арқылы беріледі. Сондықтан да мақал-мәтелдер ұлттың рухани коды ретінде маңызды қызмет атқарады. Қазіргі таңда әлеуметтік желілерде (Instagram, Facebook, TikTok, Telegram, WhatsApp) мақал-мәтелдердің қолданылу аясы артып келеді. Олар түрлі форматта – мәтіндік посттар, цитаталар, бейнежазбалар, мотивациялық роликтер, тіпті мем және сторителлинг формасында да ұсынылуда. Мысалы, Instagram платформасындағы @ruhani_mura немесе @qazaq_quotes парақшаларында қазақ мақалдарына негізделген посттар жасалып, жастар арасында танымалдылыққа ие болуда. Мақал-мәтелдердің цифрлық ортадағы қызметі бірнеше бағытта көрініс табады:

- тәрбиелік қызметі – ұлттық тәрбиенің мазмұнын жеткізуде мақалдар кеңінен қолданылады: «Ұяда не көрсең, ұшқанда соны ілерсің», «Сөз анасы – құлақ» сияқты мәтіндер бала тәрбиесінде жиі қолданылады;

- мотивациялық-функционалдық қызметі – TikTok және Reels форматтарында халық даналығы негізінде жастарға бағытталған қысқа мотивациялық видеолар таратылады;

- семантикалық ықшамдық – интернет-коммуникацияның тез әрі қысқа болуына байланысты мақал-мәтелдердің ықшам құрылымы тиімді қолданылады;

- ұлттық бірегейлікті нығайту құралы – мақал-мәтелдер арқылы ұлттық таным мен тарихи жадыны сақтау жүзеге асады.

Мақал-мәтелдердің интернетте кең таралуы – қазақтың лингвомәдени мұрасының заман талабына бейімделуінің көрінісі. Бұл үрдіс ұлттың рухани сабақтастығын сақтауға, сондай-ақ жастарды ана тілінің көркемдік табиғатымен сусындатуға ықпал етеді. Этнолингвистиканың негізін қалаушы ғалым Ә.Қайдар: «Тілдің лексика-семантикалық қорын дамытып, байытуға, этнос туралы небір құнды дерек-мағлұматтармен толықтырып, мазмұн, тақырып ауқымын кеңейтіп, мән-мағынасын тереңдете түсетін тілдегі дереккөздерді этнолингвистикалық арналар деп атап, әрбір мақал мен мәтелдің бойына этнос болмысына, оның рухани, заттық (материалдық) мәдениетіне, дүниетанымына, салт-дәстүр, әдет-ғұрып, наным-сеніміне т.б. қатысты бай информация жинақталғанын ескерсек, олардың этнос болмысын танып-білуге қосар үлесі зор» – деп мақал-мәтелдің жалпы қазақ дүниетанымындағы рөлінің зор әрі маңызды екендігін айтады (Қайдар, 1998).

Мақал-мәтелдерді танымдық-прагматикалық жақтан зерттеген Б.Дина олардың үш түрлі қызметі (коммуникативтік, эстетикалық, кумулятивтік) туралы былай дейді: «Мақал-мәтелдер, біріншіден, коммуникативті оралымдар болғандықтан, коммуникация процесінде қолданылатын қатынас құралының ең құнарлы да өнімді түрі болып саналады. Екіншіден, мақал-мәтелдер тіліміздің ең бір көркемдегіш құралы ретінде мәтін тілін жандандыру, оқырманға белгілі бір жағдайды хабарлай отырып, әсер ету үшін де қолданылады. Үшіншіден, мақал-мәтелдер – бүкіл бір халықтың рухани қазынасын бойына жинақтап сақтайтын, ұлттық рухтың табы сіңген рухани дүние» (Дина, 2002 :18).

Қазақ дүниетанымында сан ғасырлар бойы дамып, қалыптасып, халықтың күнделікті тұрмысы мен мәдениетімен астасып, алтын қорына енген мақал-мәтелдер ғаламның тілдік бейнесін жасауда негізгі нысан болып табылады. Сол орайда әлеуметтік желіде мақал-мәтелдер қатарының берілуіне назар аударсақ:

Әлеуметтік желіде мақал-мәтелдерді қолдануды насихаттау мақсатында Инстаграмм арқылы жүргізіліп отырған «Maqalshy_adam» сынды парақшаны байқауға болады. Парақшаға тіркелуге шақырудың өзі ерекше: *Парақшаның бастапқы бетінде ұлттың сөз қазынасы «Мақал-мәтелдер» парақшасына қош келдіңіздер! Бізге тіркелген адамға қыдыр дарып, бақ қонсын!*

Мәселен, парақшаның негізгі бетінде берілген мақалға орай тіркелуге шақыру да өзара мәндес мақалдармен беріліп отырады.

Нар тәуекел ер ісі – *«Тәуекелге бел буып, біздің әлеуметтік желідегі парақшамызға тіркеліңіз!»*

Ақ сөз ащы болады, ғайбат сөз тәтті болады – *Ащы болса да бізге тіркеліп қойыңыздар!*

Кең киім тозбайды, кеңесті ел азбайды – *Тозғың келмесе, бізге тіркеліп қой бауырым!*

Өрлі болғанша арлы бол! – *Арлы болсаңыз бізге тіркеліп қойыңыз!*

Аталы сөзге арсыз ғана жауап қайтарады – *Сөзге тоқтаған халықпыз ғой. Бізге тіркеліп қойсаңыздар, достар!*

Сонымен қатар уақыт өзгерісіне орай бүгінгі күнді сипаттап отырған адамға қатысты мақал-мәтелдер де топтастырып беріледі. Бұлар әлеуметтік желі пайдаланушыларының мақал-мәтелдері деп ұсынылған: *Боранды күні қасқыр мен блогер құтырады; Жаза-жаза блогер боларсың; Жалғыз админнің шаңы шықпас; Постын көріп, достығын ал; Білегі күшті бірді жығады, блогы күшті мыңды жығады.*

Әрбір лингвистикалық мәдениеттің өзіндік құндылықтар ауқымы болады, олар тарихи сипатқа ие (құндылықтар – өзгеруі мүмкін) және лингвистикалық мәдениет синергиясында (өзін-өзі ұйымдастыру) өте маңызды рөл атқарады. Тілдегі бейнелену дәрежесі бойынша құндылықтар жалпыадамзаттық, ұлттық, таптық, топтық, отбасылық, жеке тұлғалық болуы мүмкін. Тілдің құндылық-семантикалық кеңістігі «құндылықтар» деп аталатын арнайы лингвомәдени категорияға негізделген.

Ұлттық құндылықтарды насихаттау бағытындағы Инстаграмм әлеуметтік желісіндегі айтыскер ақын Жандарбек Бұлғақов жүргізетін @olensoz_kz парақшасын атауға болады. 350 мың оқырманы бар парақшада 632 жарияланым бар. Парақшаның ерекше, назар аудартатын бөлігі – «*Жаттап ал*». Онда өткен ғасырларда өмір сүрген тұлғалардың өсиет-нақыл сөздері берілген. Мысал келтіре кетсек:

*Сынама хас батырды жаралы да,
Сынама хас сұлуды қаралы да
Өзіңе өзге қамқор болсын десең,
Басқаның қарап үйрен қабағына.*

(Қара өлең)

Тағы бір жазбасында:
*Ырысты болар балаңды,
Мал баққаннан танысың.
Кедей болар балаңды,
Көп жатқаннан танысың.*

*Ұры болар балаңды,
Түн қатқаннан танысың.
Шешен болар балаңды,
Тіл қатқаннан танысың.*

*Епті болар балаңды,
Ым қаққаннан танысың.
Сараң болар балаңды,
Зар қаққаннан танысың.*

(Кенен ата)

Бүгінде адамның ой-өрісін, алғырлығын, білімін сынау мақсатында нақты бір зат немесе құбылысты тұспалдап сипаттайтын шағын әдеби жанр түріне жататын жұмбақтың да қолданысы назар аудартады. Ғалымдар жұмбақтың шығуын тыйым сөздермен және табумен байланыстырады. Өткен дәуірлерде адамдар айналадағы өктем күштерден сақтанғандықтан, өзара шартты сөздермен, астарлы тіркестермен тілдескен.

Сонымен қатар кейінгі кезде жұмбақтардағы дәстүрлі тақырыптардың арнасы оқу-білім, ғылым мен техника дамуына байланысты толыға түсті. Әлеуметтік желіде осындай жұмбақтар кездесіп отырады. Көп ретте суретті қатарлар арқылы берілген жұмбақтар жиі кездеседі. Интернет желісінен алынған осындай бір жұмбаққа назар аударсақ:

Жұмбақ шешкен адамға 8756 теңге сыйлық!

Өткен ғасырдың басында шығып тұрған қазақтың бір басылымында Байбатыр Ержан деген авторы мынадай жұмбақ жасырған екен:

Бала көтеріп тұрған бір қатынға біреу:

- Бұл көтеріп тұрған бала өзіңізге қай жағынан жақын болады? – деп сұрағанда қатын:
- Баламның баласы, байымның інісі деп жауап береді. Бұл қалай?

Жұмбақтың шешуі былай берілген: Секе, мұның жауабын Бейімбет Майлин шешкен еді. Жұмбақ «Айқап» журналында жарияланған деп кері байланыс берілген.

Қазақ тіліндегі паремиологиялық, фразеологиялық қордан ұлт өмірінің менталдық таным ерекшелігі мен тұрмыс-тіршілігінің мәдениеті байқалады. Әсіресе, фразеологизмдердің ойды бейнелі, суретті етіп жеткізудегі орасан тілдік қуатын пайдалану, жетілдіре түсу қазіргі жастар тілінде орын алмаған. Әр ұлттың өзіндік ұлттық танымын танытатын стереотиптері оның ғасырлар бойы қалыптасқан мақал-мәтелдері мен фразеологизмдерінде сақтаулы. Сондай-ақ тілдегі көркем де бейнелі сөз орамдары – фразеологизмдер әдеби тілдің байлығы және тіл мен сөйлеу мәдениетінің көрсеткіші.

Жылдар бойы бойы қалыптасып, ғасырлар бойы қолданыстан түспей келе жатқан тұрақты тіркестер қазіргі жазба әдебиетте және қалың көпшіліктің сөйлеу мәдениетінде қандай ерекшеліктермен көзге түседі деген сұрақ қашан да өзекті болмақ. Әлем бейнесін тіл арқылы бейнелеуде тұрақты тіркестердің – фразеологизмдердің маңызы ерекше.

Сондай-ақ шешендік өнерге баулитын @sozine_sen, шешендік өнер, дауыс қою сынды авторлық ораторлық курстардың да ұлттық-дүниетанымдық сипаты танылады. Жалпы бүгінгі интернеттік коммуникацияның медиамәдени аспектілеріне шешендік сөз өнері тұрғысынан сараптама жасауға талпыныс байқалады.

Қазіргі жаһандану мен ақпараттандыру заманында адамдар арасындағы қарым-қатынас сиреді, тіптен алшақтап барады. Жедел дамып кеткен әлеуметтік желілер тасқынында адамдар сөз мәнісі мен мазмұнына көңіл аудару қажет. Бүгінгі әлеуметтік желінің бір қыры – онда сөз мәдениеті мәселесінің де өткір көтерілуі. Бұл жайттың астарында маңызды әлеуметтік-мәдени үрдістер жатқанын ескеруіміз қажет деп есептейміз.

Қорытынды

Қандай кезеңде болмасын тіл мәдениетпен бір бүтін тұтастық құрып, ажырамас бірлікте болады. Сондықтан ұлттық тіл мен мәдениеттің бір-біріне өзара ықпалы, әсері ғылыми тұрғыдан лингвомәдениеттану саласындағы зерттеулерге жол ашады. Әрі мұндай зерттеулер қатары күн сайын түрлі аспектіде қарастырылып келе жатқаны байқалады. Мәселен, лингвомәдени бірліктер аясы мен оның насихатталуында технология заманының мүмкіндіктерін пайдаланудың да тиімді тұстары байқалады. Қоғамның әлеуметтік желідегі қарым-қатынасы тек ақпарат беру ғана емес, тұлғаның танымдық қабілетін арттыру бағыттарына да негізделіп отырғандығы белгілі. Бұл желі пайдаланушылары үшін оң нәтижелер береді әрі маңызды болмақ.

Дегенмен әлеуметтік желіні пайдалануға қатысты сыни пікірлер де кездеседі. Оң нәтижелерге жетуде атқаратын тұстары да бар екенін ескеру қажет. Оған бүгінде жиі айтылып жүрген әлеуметтік желі мәдениеті, сауаттылық мәселелерінің басты назарда болуы құптарлық. Адамдар арасындағы коммуникация әрбір халық пен ұлттың этностық қарым-қатынас ерекшеліктерімен өзгешеленеді. Мұндай қатынас интернет дискурсындағы диалогте де көрініс береді. Дегенмен кез-келген дискурста, мейлі ол желі арқылы байланыста да болсын, әр ұлттың өзіндік менталиті, соған орай сөйлеу ерекшеліктері байқалады. Бұл тұста да қазақ сөз мәдениетінің, сөз әдебінің қалыптасу заңдылықтарын естен шығармаған абзал. Қандай ортада болмасын сөйлеу жағдайында қалыптасқан ережелер ескерілмесе бұл сауатсыздыққа, сөз сараңдығына алып келетіні белгілі.

Сонымен, ХХІ ғасыр басындағы жаңа ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуы әрі жылдам енуі адам өмірінің өзгеруіне, қарым-қатынас жасауына ықпал ететін маңызды факторларға айналып отырғанын баса айтқан жөн. Демек, бүгінгі адамзат баласы «ақпараттық қоғамда өмір сүруде» деген тұжырым да еш күмән тудырмайды. Адамдардың желілер әлеміне еніп өзара ықпалдасуы, тікелей қатыстылығы түрлі білім саласындағы зерттеушілер мен тіл білімі ғалымдарының да айрықша назарын аударып отырғанын зерттеулерге бағам жасау арқылы көз жеткіздік. Әрі адамдардың тілдік қатынасын зерттеуде лингвистикада жаңа серпін бар екендігі байқалады. Бүгінгі тілдік қатынастың басым бөлігі әлеуметтік желіде болғандықтан, оның ұлт мәдениеті мен тілін, ұлттық құндылықтарды насихаттаудағы тиімділігі, жас буынды ұлтжандылыққа тәрбиелеуге ықпал ететінін ерекше атап айтуға болады.

Әдебиеттер

- Брутян Г.А. Язык и картина мира // НДВШ. Философские науки. – 1973. – №1. – С. 107-114.
- Горошко Е.И. Лингвистика Интернета: формирование дисциплинарной парадигмы // Жанры и типы текста в научном и медийном дискурсе. – Орел: Картуш, 2007. – Вып. 5. – С. 223-237.
- Гумбольдт В. Язык и философия культуры. – Москва: Прогресс, 1985. – 450 с.
- Дина Д.Б. Қазақ тіліндегі мақал-мәтелдердің танымдық-прагматикалық аспектісі. – Астана, 2002. – 135 б.
- Компанцева Л.Ф. Интернет-лингвистика: когнитивно-прагматический и лингвокультурологический подходы. – Луганск: Знание, 2008. – 528 с.
- Курманбекова З.Р., Саркенова Қ.Қ, Маликов Қ.Т. Интернет-мем және олардың түрлері // ЕНУ Хабаршысы. Филология сериясы. – Астана. – 2023. – №1. – 142-151-бб.
- Қайдар Ә. Қазақ тілінің өзекті мәселелері. – Алматы: Ана тілі, 1998.
- Лутовинова О.В. Лингвокультурологические характеристики виртуального дискурса: дис. ... канд. филол. наук. – Волгоград, 2009. – 519 с.
- Маликқызы М.М. Әлеуметтік желілердегі сөйлеу қызметінің прагматикасы және функциясы: философия докторы ... дис. – Алматы, 2023. – 169 б.
- Митина О.С., Петренко В.Ф. Психосемантическое исследование политического менталитета // Общественные науки и современность. – 1994. – №6. – С. 52–54.
- Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии. – Москва: Прогресс, 1993. – 656 с.
- <https://www.akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevtyyn-ulattyk-kuryltaydyn-tortinshi-otyrysynda-soylegen-sozi-14242>
- Crystal D. Internet Linguistics: A Student Guide. London – N. Y.: Routledge Taylor & Francis Group, 2011. – 191 p.
- Heylighen F. Selfish Memes and the Evolution of Cooperation // Journal of Ideas. 1992. Vol. 2. – P. 202-209.
- Privalova I.V., Shaidullina A.R., Zheltukhina M.R., Grinberg T.E., Caselles C. Coerced loss of national colorings – linguistic issues of virtual team communication // XLinguae. 2019. №1. – P. 151-164.
- Shifman L. Memes in a Digital World: Reconciling with a Conceptual Troublemaker // Journal of Computer Mediated Communication. 2013. Vol.18. – P. 362-377.

References

- Brutyan, G.A. (1973) Jazyk i kartina mira. NDVSh. Filosofskie nauki. №1. S. 107-114. [Brutyan, G.A. (1973) Language and worldview. NDV. Philosophical sciences. №1. P. 107-114.] (in Russian)
- Crystal, D. (2011) Internet Linguistics: A Student Guide. London – N. Y.: Routledge Taylor & Francis Group, 191 p. (in English)
- Dina, D.B. (2002) Qazaq tilindegi maqal-matelderding tanyndyq-pragmatikalyq aspektisi. Astana, 135 b. [Dina, D.B. (2002) Cognitive-pragmatic aspect of Proverbs and sayings in the Kazakh language. Astana, 135 p.] (in Kazakh)
- Goroshko, E.I. (2007) Lingvistika Interneta: formirovanie disciplinarnoj paradigmy. Zhanry i tipy teksta v nauchnom i medijnom diskurse. Orel: Kartush. Vyp. 5. S. 223-237. [Goroshko, E.I. (2007) Internet Linguistics: the formation of a disciplinary paradigm. Genres and types of text in scientific and media discourse. Orel: Kartush. Iss. 5. P. 223-237.] (in Russian)
- Gumbol'dt, V. (1985) Jazyk i filosofija kul'tury. Moskva: Progress, 450 s. [Gumboldt, V. (1985) Language and cultural philosophy. Moscow: Progress, 450 p.] (in Russian)
- Heylighen, F. (1992) Selfish Memes and the Evolution of Cooperation. Journal of Ideas. Vol. 2. P. 202-209. (in English)
- <https://www.akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevtyyn-ulattyk-kuryltaydyn-tortinshi-otyrysynda-soylegen-sozi-14242>
- Kompanceva, L.F. (2008) Internet-lingvistika: kognitivno-pragmaticheskij i lingvo kul'turologicheskij podhody. Lugansk: Znanie, 528 s. [Kompantseva, L.F. (2008) Internet Linguistics: cognitive-pragmatic and linguocultural approaches. Lugansk: Znanie, 528 p.] (in Russian)
- Lutovinova, O.V. (2009) Lingvo-kul'turologicheskie harakteristiki virtual'nogo diskursa: dis. ... kand. filol. nauk Volgograd, 519 s. [Lutovinova, O.V. (2009) Linguistic and cultural characteristics of virtual discourse: dis. ... Candidate of Philological Sciences. Volgograd, 519 p.] (in Russian)
- Malikqyzy, M.M. (2023) Aleumettik zhelilerdegi soileu qyzmetining pragmatikasy zhane funkcijasy: filosofija doktory ... dis. Almaty, 169 b. [Malikqyzy, M.M. (2023) Pragmatics and function of speech activity in social networks: dis. ... of Doctor of Philosophy. Almaty, 169 p.] (in Kazakh)
- Mitina, O.S., Petrenko, V.F. (1994) Psihosemanticheskoe issledovanie politicheskogo mentaliteta. Obshhchestvennye nauki i sovremennost'. №6. S. 52-54. [Mitina, O.S., Petrenko, V.F. (1994) A psychosemantic study of political mentality. №6. P. 52-54.] (in Russian)
- Privalova, I.V., Shaidullina, A.R., Zheltukhina, M.R., Grinberg, T.E., Caselles, C. (2019) Coerced loss of national colorings – linguistic issues of virtual team communication. XLinguae. №1. P. 151-164. (in English)
- Qaidar, A. (1998) Qazaq tilining ozekti maseleleri. Almaty: Ana tili. [Qaidar, A. (1998) Actual problems of the Kazakh language. Almaty: Ana tili.] (in Kazakh)
- Qurmanbekova, Z.R., Sarekenova, K.K, Malikov, K.T. (2023) Internet-mem zhane olardyng turleri. ENU Habarshysy. Filologiya serijasy. Astana. №1. B. 142-151. [Kurmanbekova, Z.R., Sarekenova, K.K, Malikov, K.T. (2023) Internet memes and their types. ENU Khabarshy. Philology series. Astana. №1. P. 142-151.] (in Kazakh)

Sepir, E. (1993) Izbrannyye trudy po jazykoznaniju i kul'turologii. Moskva: Progress, 656 s. [Sepir, E. (1993) Selected works on linguistics and cultural studies. Moscow: Progress, 656 p.] (in Russian)

Shifman, L. (2013) Memes in a Digital World: Reconciling with a Conceptual Troublemaker. Journal of Computer Mediated Communication. Vol. 18. P. 362-377. (in English)

Мақала туралы ақпарат / Информация о статье / Information about the article

Редакцияға түсті / Поступила в редакцию / Entered the editorial office: 17.02.2025.

Жариялауға қабылданды / Принята к публикации / Accepted for publication: 25.06.2025.

© Касымова А.А., Түзелбаева Д.М., Жумагулова А.М., 2025

© А. Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институты, 2025